

מחודש לחודש

ובזמן שרוב המשקיפים סבורים, כי ברית המועצות מעוניינת בשלום וב- יציבות במזרח הקרוב ורוצה בתמיכת ישראל בהשקפתה על מניעת צידום של הגרמנים בחיל- "נאטו" בנושק אטומי.

יתר על כן, "ז'ן אפריק" ומקורות ערביים ומוסלמיים שונים בישרו לנו זה לא כבר, כי אחד הגורמים למתינות הערבית בועידת קאזאבלאנקה האחרונה היה הרושם הברור שקיבל נאצר בזמן ביקורו המאכזב במוסקבה, שאין הרור סים מעוניינים כל עיקר להסתבך בסכסוך ערבי-ישראלי מזויין, או לעודד סכסוך כזה. אחד ממקורביו של נאצר אמר לכתב "לה מונד" הפריסאי, שהעולם הערבי "צריך לחדול מלהיות מהופנט על ידי בעיית פלשתינא. הטעונה בדיקה ופתרון במסגרת רחבה של הכוחות הבינלאומיים".

אפילו מזכיר מפלגת "אל בעת" הסורית, הקיצונית ביותר בהשקפותיה לגבי היחס לישראל ודחיפות התכניות להטית מי הירדן, הכריז בקאזא- בלאנקה: "אין אנו סבורים, כי סכסוך מזויין עם ישראל אפשרי או רצוי בעתיד הקרוב, ואין לדעת אם בעתיד הרחוק יותר תיפתר שאלה זו בכוח או לא, משום שיש להתחשב בשינויים שיחולו בעולם וגם בישראל". ואין תימה, שנציג ארץ כמארוקו הבליט, כי "בעיית ארצות ערב אינה השמדת מדינת ישראל, כי אם הרתעתה מתוק- פנות כלפי מדינות ערב". הכרזות לאה ודומות להן באו במידה רבה כתוצאה מן העובדה שתכניות נאצר להישען על פקין נתבטלו בשל הלקח שלמד בתימן, בשל קבלת הפנים הצוננת שנתערכה לו במוסקבה ובשל הסכנות הקשות הנשקפות לו וליציבות משטרו מבית. אבל גם אם יהא זה נכון לומר, כי מוסקבה השפיעה על נאצר השפעה מרגעת ומגבירה מתינות, אין ללמוד מכאן ביחס לעמדת מוסקבה לגבי המאבק הערבי הפוליטי נגד ישראל, כל שכן — לגבי המאבק נגד

נוסח ישן

אותו תיקון לתיקון שהציע נציג ברית המועצות על בימת או"ם בנוגע להסכם הבינלאומי לביטול כל הפלייה גזעית, הסכם שהוצע על-ידי ארצות הברית ובראזיל בועדה לזכויות האדם של האומות המאוחדות, ושבו השתמש נציג ברית-המועצות בנוסח הזול וה- מחפיר של הערבים, הכורך באציוזם, ג'אר-נאציוזם ואנטישמיות ומגנה אותם ביחד — יש לראות בו יותר מהזדהות טכסית גרידא עם מדינות ערב לשם הפקת רווחים מדיניים בזירה הבינ- לאומית. הרושם הוא, כי זוהי התשובה להאשמות המבוססות של ישראל, כי ברית המועצות לא השתחררה בכמה שטחים מן חרפת האנטישמיות, וכי קיפוחו של המיעוט היהודי בארץ ו- מבחינה דתית, לשונית ותרבותית נמשך והולך, על אף התקוות המתער- ררות מוזמן לזמן, כי יחול שינוי כלשהו לטובה בתחום זה.

עצם השימוש בנוסח הישן מן הימים הגרועים ביותר של התעמולה הסטא- לינאית והכרושצ'באית כאחד — ובנידון זה לא נבדל כרושצ'ב הרבה מסטאלין — וההירתמות הסוביטית המחודשת בעגלת הקטיגוריה הערבית נגד הציונות מראה, שלא זו בלבד שלא נוח להם לחברי המשלחת הסוביטית להצביע בעד התיקון להחלטה, שהוצע בשבוע שעבר על ידי נציג ארצות הברית פ. וויליס ושקרא ל"גינוי האנ- טישמיות ולנקיטת פעולה נאותה לשם עקירתה המהירה", אלא שהם מוכנים להצטרף בגלוי לצד המרוקן את ההח- לטה מתוכנה ומסלף את כוונות ההסכם על ביטול כל הפלייה גזעית ומגמותיו העיקריות. צעד כזה לא נעשה בלי הוראות ממוסקבה, והוראות כאלה יש בהן רק כדי להפתיע אלא גם כדי להדאיג.

שהרי הצעד בא דווקא בזמן שנתרבו בו המתנבאים להפשרת הקור ביחסים בין ברית המועצות וארצות הברית, למרות התקלה של המלחמה בוייטנאם,

בגבולות ארצו, מעידות לא רק שאז הרות ישראל השפיעו כראוי אלא שהמלך חוסיין מבין, כי פעולות „אל פאתח“ מסכנות את עצם שלטונו בממלכת הירדן, הואיל והן מקימות בה שני מחנות עוינים — מתנה נאמני בית המלוכה ומחנה הפלשתינאים, פליטים ושאינם פליטים, השואפים לסבכו במלחמה עם ישראל, בעל נרחו ושלא בטובתו.

חוסיין החליט איפוא לפעול אחרי 25 מעשי-טירור של „אל פאתח“ בגבולות ישראל, שמבצעים באו מעבר הירדן. החמור שבהם היה הנסיון לפוצץ בית-מגורים על יושביו במושב זנוח, אולם, מארגני הטירור יודעים, כי בעבר הירדן מרוכז מספר הפליטים הערבים הרב ביותר ולא קשה להסיתם לפעולה נגד ישראל ועוד יותר — נגד חוסיין עצמו. ואש ארגון „אל פאתח“ הכריזו בכירות, כי כוונתו של האירגון היא להביא לידי פעולות-תגמול ישראליות ולסבך את מדינות ערב בסכסוך צבאי עם ישראל על ידי שרשרת של פעולות איבה ופעולות-נגד. ראש ממשלת ישראל אמר, כי הממשלה תשפוט ותחליט לפי מעשיו של חוסיין ולא רק לפי הכרוזותיו. אך חוסיין כבר הודה, בשיחות עם דיפלומטים זרים, כי יזכוי חתירות „אל פאתח“ בארצו לא יהיה מן הקלות ויצריך זמן ממושך. באיזו מידה יתקיימו מזימות ראשי „אל פאתח“? דבר זה תלוי לא רק ביעילות פעולותיהם, שלא היתה רבה ביותר בעבר, אלא גם בשינוי עמדה של אנשי מפלגת „אל-בעת“ בסוריה, ששימשו בעבר ראשי המניעים לפעולות אלו ומפתחי בסיסיהן. הצהרת מזכיר-המפלגה בוועידת קאזאבלאנקה (ראה לעיל) מעידה לכאורה, כי גם סוריה לא תהא מעוניינת בסכסוך צבאי גלוי עם ישראל בשלב זה של המצב הבינ-לואמי.

פורקן לנאצר

מינויו של מוחי א-דין, איש שירותי הבטחון המצריים לשעבר לראש-ממשלה; המצריים והטוהורים בצבא ובבולשת וכן גילויי הקשר של האחים המוסלמים ושל הפלג הקומוניסטי הפרוסיני במצריים — מעידים כי עוד לא היו ימים קשים כימים האלה לנאצר במצריים. הם מעידים גם כן,

הפליית זכויות היהודים ברוסיה. צחצוח חרבות לחוד וצחצוחי לשון לחוד. בעיית היחסים עם ישראל לחוד והש-מצת הציונות על בימת האו"ם לחוד.

כשורות שנת-כרו

כמה ישועות ונחמות שהתבשרנו עליהן קודם מרוסיה, כגון: ובשורה שמסר וורגליס לכתב ישראלי שביקר אצלו במוסקבה, כי בקרוב יצא ב-מוסקבה עתון יומי באידיש, הוכחשו על ידי וורגליס עצמו עם ביקורו במונטיווידאו כעניין של „אי הבנה“. יחס אי האמון לכל השמועות בנידון זה בקרב יהודי ברית המועצות (אחד מהם התבטא: „אילו אמרו לי מחר, שרכבת מוליכה לאודיסה את כל הרוצה לעלות לישראל לא הייתי הולך, שכן הייתי חושד שהרכבת תוליך לבירו-בידאג“...) אף הוא מעיד כמאה עדים, שההפשרה הגדולה בעניין האנטישמיות עדיין לא באה, למרות מה שכבר הותר לנגן בקונצרט מוסקבאי את היצירה המוסיקלית של שוסטאקוביץ ל„באבי יאר“ של יבטושנקו.

אנו רואים איפוא, כי סוגיה זו, ששמה: מצבה ועתידה של יהדות רוסיה בתנאי המשטר הקיים בברית המועצות, מוסיפה להיות חמורה כשהיתה, אף אם נמצא עדיין פקיד בכיר יהודי אחד ויחיד (בנימין דימשיץ) במנגנון השלטון.

פקיד בכיר יהודי אחד ויחיד בצמרת השלטון לא היה מוגדר כ„התבלטות יהודית יתרה“ אפילו על ידי כרושצ'ב שתלה, בימי זוהר שלטונו, את כל התקלות שאירעו בארצות מזרח-אירופה, ואת המרידות בהונגריה וב-פולין ב„ריבוי האברמוביציים“ במנגנון השלטון בארצות ההן, כפי שהסביר למנהיגים המקומיים בשנת 1956. אמנם, קוסיגין וברז'נייב אינם מראים סימנים של אנטישמיות שורשית, כדרך שהראה כרושצ'ב. אך אין גם סימנים של מיפנה מכריע לטובה ביחס ליהדות רוסיה מצד ממשלת הטכנוקראטים הסובייטית הנוכחית.

בלימת „אל-פאתח“

הכרות המלך חוסיין בפרלמנט הירדני, כי יתנגד לכל „נסיון לפעולה צבאית ומדינית נפרדת נגד ישראל“ וכי יבלום את פעולות „אל פאתח“

שההצהרה, העתידה לקבל אישורו של האפיפיור פאולוס הששי, באה, השמטת מושג זה של "רצח אל" היתה הישועים בארה"ב, כדי "לרפא פצעים" ולא כדי להדגיש הדגשה יתרה את סירובם של היהודים בני דורו של ישו לקבל את תורתו כמשיח. אף הדבקות בביטוי "רצח אל" כמושג זתי עיקרי בנצרות, אינה מעידה על רוח חדשה בואתיקאן ובכנסיה הקאתולית בכללותה. אמנם, לא לנו לשפוט אם השמטת מושג זה של "רצח אל", היתה פוגעת בעיקרי האמונה הנוצרית, כפי שהם באים לידי ביטוי ב"ברית החדשה". על עיקרי הדת הקאתולית יכולים ורשאים להחליט רק ראשיה ומאמיניה של כנסיה זו.

ההצהרה נולדה מתוך הרגשת אשמה כבדה כלפי העם היהודי מצד העולם הנוצרי בכלל, והעולם הקאתולי בפרט, אחרי רצח ששת המיליונים באירופה הנוצרית. האפיפיור יוחנן הכ"ג שהיה לא רק מתקן דת גדול ופתח תקופה חדשה בדברי ימי הכנסיה הקאתולית, היה ידוע עוד בימי היותו חשמן, כדורש טובת היהודים וכמציל יהודים בימי השואה, מאמרותיו המרובות על חטאם של הנוצרים כלפי העם היהודי, נביא רק דבריו אלה: "אם נקבע מן השמים כי ישו מנצרת חייב למות כדי לכפר על חטאי כל המין האנושי, מדוע אנו חייבים לזעום על בני עמו שתרמו למילוי הרצון מן השמים?"

לשאלה בוטה זו לא השיבו עד כה התגמונים השמרניים, הדבקים כל כך במושג "רצח אל", וההגמונים מן המזרח התיכון הערבי, שהתנגדו ל"מיסמך היהודי" מטעמים של ריווח מדיני, כביכול, שעשויה להרוויח מדינת ישראל מטיהורו הקיבוצי של העם היהודי בכל הדורות מן אשמת רצח ישו שטפלו עליו.

העם היהודי ראה תמיד בהאשמה זו משום עלילת דברים. היומה לשינוי ולניסוח צורות ביטוי, ההולמות את הצורך לתיקון המעוות, מן ההכרח היה שתבוא מצד ראשי הכנסיה הקאתולית. הם בלבד היו יכולים וחיבים להכריע בעניין זה. עתה נפלה ההכרעה והיא רחוקה מלהניח את הדעת לא רק של בני עם היהודי אלא אף של קאתוליים רבים. אמנם, החשמן ביא מאמין, כי עיקרי תוכנו של

כי הוא זקוק לבטחון ולפורקן בפנים המדינה יותר משהוא להוט לממש תכניות התפשטות, סיפוח והפיכות בארצות השכנות. הנסיון הבלתי-מוצלח האחרון לערוך הפיכה פרו-נאצרית בעיראק היה בה במיוחד כדי להביך את הרוזן המצרי ולקלקל את תיאבונו להרפתקאות חוץ, על כל פנים — בעתיד הקרוב.

ממשלת עלי צברי, שהתפטרה לפי הוראת נאצר אחרי שלוש שנות שלטון רצופות, שבהן התנהלה מלחמת תימן וחיל המשלוח המצרי הלך מדחי אל דחי, נשאה אפוא בעונו של הרוזן שהחליט על מלחמה זו מתוך תקווה לנצחון קל ומהיר, כנצחונו של מוסוליני בחבש. מדרכם של רודנים שעושי-דברים פורעים את חוב כשלונותיהם. אולם בין חברי הממשלה ההולכת היו כמה משותפיו למחוללי המהפכה המצרית, ובקרב הקצונה המצרית, שהעלתה אותו לשלטון, מתרבים הנרגנים באהליהם.

גם הבולשת הטובה ביותר אינה יכולה לגלות כל קשר ולסכל מזימות רצח בעוד מועד. לכן אין לראות את ממשלת מוחי אידין במצרים אלא כממשלת-מעבר ואת התקופה הזאת כמסוכנת ביותר לנאצר בשתים עשרה שנות שלטונו בארץ היאור.

ההצהרה המתוקנת

ההצהרה המתוקנת של מועצת הוואתיקאן השנייה, המכונה "המיסמך היהודי", אושרה סוף סוף על ידי ההגמונים הקאתוליים ברוב גדול. אולם אין ספק, שרוב התיקונים בנוסח דאשתקד הרחיקו לא במעט את המיסמך הזה, בצורתו הסופית, מהמשימה שהטיל האפיפיור יוחנן הכ"ג על החשמן ביא, שנחשב בצדק לאביו של "המיסמך היהודי", ומן המגמה, שהניעה את יוחנן הכ"ג לגקוט צעד זה ולמחוק מנוסחי התפילות הקאתוליים ביטויים שליליים ומעליבים על חשבון היהודים. אין ספק, כי הרוח החדשה, שהחלה מנשבת בואתיקאן בימי יוחנן הכ"ג נתקלה, אחרי מותו, ברוחות נגד עזות ושונות, שבישרו נסיגה ולא התקדמות בנידון שינוי היחס ההיסטורי של הנצרות הקאתולית אל העם היהודי. ודאי שההצהרה המתוקנת מכילה כמה סעיפים נכבדים לתיקון המעוות ביחס הזה. אבל עובדה היא

„המיסמך היהודי“ נראית חיוורת וקלושה למדי, בפרט שהביטוי „הכנסיה מצטערת על האנטישמיות ואף מגנה אותה“ (נוסח א') הוחלף לבסוף בביטוי „הכנסיה מצטערת על האנטישמיות“ תוך השמטת המלים „ואף מגנה אותה“. האומנם כך אומרים בעלי ההצהרה לכבות אש שנאת עולם לעם עולם? נכון הדבר, כי גם בנוסח האחרון של ההצהרה לא בוטל לחלוטין המאמץ לנקוט עמדה יותר צודקת כלפי היהדות והיהודים. לדברי החשמן ביא היתה המגמה הבסיסית של מחברי ההצהרה לקבוע, שאין העם היהודי אחראי למותו של ישו, ושאין האנטישמיות עולה בקנה אחד עם עיקרי תורת הנצרות ואל לה להסתייע בנצרות לשם מטרתיה האפיליות.

אבל בסופו של דבר, לא פסוקי הצהרה ודקדוקי ניסוח, כי אם הגשמת המגמה הבסיסית האמורה בכל כנסיה קאתולית ובכל בית ספר קאתולי בעולם ונטיעתה בלב מאמיניה — הן שיקבעו ויוכיחו את ערכה לדור ולדורות. אף בתחום זה אין דרך לפעולה יזומה ולהשפעה כלשהי אלא לצד האחד בלבד, הקאתולי, ולא לצד היהודי.

י. מישאל

המיסמך היהודי בנוסחו הראשון נשתמרו גם בנוסחו האחרון. אבל ברי שבנוסח האחרון הדברים יותר מעורפ-לים בכמה מקומות והם נותנים מקום לפירושים שמגמתם נסיגה ולא התקדמות ביחס של הכנסיה להעם היהודי ולדת ישראל.

כוהן-דהת הקאתולי אדוארד ה. פלאנרי הוציא זה לא כבר ספר בשם: „ענות היהודים — 23 דורות של אנטישמיות“. זהו ספר ראשון במינו הדן בנושא זה, שנכתב על ידי כוהן-דת קאתולי. קדמו לו כוהני דת פרוטסטאנטיים אחדים, שלא חל עליהם „קשר השתיקה“ בנידון זה. הספר מכיל חומר רב למכביר, השאוב מארכיונה של הכנסיה. הוא מונה כמה אפיפיריים, שהתייחסו באיבה גלויה ליהודים, והוא מבליט את ג'ון כריסוסטום (המאה ה' לספה"ג) שהיה לדבריו „שונא יהודים מושבע“. אמנם, האנטישמיות קדמה לנצרות, אבל הוא מסתמך על מקורות ראשונים, המעידים כי רב היה חלקם של כמה מראשי הכנסיה הקאתולית בליבוי אש השנאה. נוכח כל אלה ונוכח מה שאירע ליהודים באירופה בימי מלחמת העולם השנייה, הרי לשון ההסתייגות מן האנטישמיות שבנוסח האחרון של

פקידים בריטים / המשך מעמוד 47

את הרגשות של עשרות הבריטים מעובדי המנדאט לשעבר המבקרים בישראל, הביע דניאל דיי במלים פשוטות: „מלאתי תפקיד שהוטל עלי. הארץ הזאת היא כמעט מולדתי השנייה. כאן ביליתי את היפות בשנות חיי. תמיד אתגעגע לנוף זה, לאקלים זה ולאנשים אלה. אני מרגיש כאילו חזרתי הביתה. כך הרגשתי כאשר יצאתי לפני 29 שנים בפעם הראשונה מארץ-ישראל לחופש מולדת וראיתי שוב את המירונוים הירוקים של אנגליה“.